

Authors: , Loria Gino

Title: Υποφώσκει ή Ιστορία των μαθηματικών .

Creator: HDML

Κατὰ συνέπειαν, ἐκ τῆς (1) δυνάμεθα νὰ λάβωμεν :

$$BI = \frac{\sqrt{6}(5 + \sqrt{5})}{10} \quad (2)$$

Ἐντεῦθεν, ἐκτελουμένων τῶν ἀριθμητικῶν πράξεων, εὐρίσκομεν :

$$BI^2 = 3,1416...$$

Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ ἡ ἀκτίς τοῦ κύκλου ἐλήφθη μονάς, τὸ ἐμβαδὸν τοῦτου θὰ ἐκφράζεται ἀκριβῶς διὰ τοῦ ἀριθμοῦ π. Κατὰ τὸν Viète λοιπὸν εἶναι $\pi = 3,1416$, τιμὴ δυντῶς «κατὰ προσέγγισιν ἴση» πρὸς τὴν 3,14159...

Ἐποφώσκει ἡ ἱστορία τῶν μαθηματικῶν

267. Ἐνθ' εἰς τὸν τομέα τῆς πολιτικῆς εἶναι παραδεκτὸν ὡς ἀληθὲς τὸ γνωμικὸν «εὐτυχεῖς οἱ λαοὶ ποὺ δὲν ἔχουν Ἱστορίαν», ἡ ἐμφάνισις ἱστορικῶν πραγματειῶν εἰς ἓνα κλάδον τῆς γνώσεως ἀποτελεῖ ἀσφαλὲς σύμπτωμα τῆς εἰς αὐτὸν ἀποδιδομένης σπουδαιότητος. Εἶδομεν πράγματι (Τόμος I, § 33) ὅτι ἡ πρώτη ἱστορία τῆς γεωμετρίας τῆς ὁποίας διετηρήθη ἡ μνήμη ἐνεφανίσθη τὴν προτεραίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Εὐκλείδης ἐπεδόθη εἰς τὴν περισυλλογὴν καὶ κατάταξιν τοῦ συνόλου τῶν ἀληθειῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον γίνει κτῆμα μόνιμον τῆς ἐπιστήμης τοῦ διαστήματος. Ἀτυχῶς τὸ ἔργον ἐκεῖνο ἐξηφανίσθη χωρὶς ν' ἀφίση κανένα ἴχνος καὶ πρέπει ν' ἀνέλθωμεν εἰς τὸ δευτέρον ἡμισυ τοῦ XVI αἰῶνος προτοῦ συναντήσωμεν ἄλλα ἔργα, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιστήμη μας ν' ἀναπαρίσταται εἰς τὸν ἀναγνώστην ἐν συναφείᾳ μὲ τοὺς ἐξοχωτέρους ἐργάτας τῆς.

Τὸ πρῶτον κείμενον αὐτοῦ τοῦ εἴδους, ποὺ εἶχε τὴν τιμὴν νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος διὰ τοῦ τύπου εἶναι τὸ φέρον τὸν τίτλον Scholae mathematicae, τοῦ γνωστοῦ μας Petrus Ramus (§ 242). Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ προηγεῖται τῆς διδασκομένης ὕλης μία γενικὴ ἐπισκόπησις, ὅπου ἡ ἱστορία τῶν μαθηματικῶν κατανέμεται εἰς τέσσαρας περιόδους : Ἡ πρώτη ἀποκαλεῖται χαλδαϊκὴ, καλύπτουσα τὴν χρονικὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδάμ μέχρι τοῦ γενάρχου Ἀβραάμ. Ἡ δευτέρα ἀποκαλεῖται αἰγυπτιακὴ, διὰ νὰ ὑπενθυμίξῃ τὴν εἰς Αἴγυπτον μεταλαμπάδευσιν ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ τῆς ἄσσυρο - βαβυλωνιακῆς ἐπιστήμης. Ἡ τρίτη ὀνομάζεται ἐλληνικὴ περίοδος, ἀπὸ τοῦ Θαλοῦ μέχρι τοῦ Θέωνος τοῦ Ἀλεξανδρέως. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν τελευταίαν, τὴν ὁποίαν ἀποκαλεῖ σύγχρονον, ὁ συγγραφεὺς ἀφίνει εἰς ἄλλους τὸ ἔργον τῆς ἐξιστορήσεως τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς.

Καθαρῶς ἱστορικὸν εἶναι τὸ ἔργον ἐνὸς μαθητοῦ τοῦ Κομμαντίνου, Bernardino Baldi, γλωσσομαθεστάτου. Ἐγνώριζε (ἀναφέρομεν ὅσα ἀναγράφονται ἐπὶ τοῦ τάφου του) δώδεκα γλώσσας καὶ κατεῖχε διακεκριμένην

θέσιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν ὡς ποιητῆς καὶ ὡς ἱστορικός. Ἐγενήθη εἰς τὸ Urbino τὴν 6 Ἰουνίου 1553. Μετέβη εἰκοσαετῆς πρὸς τελειοποίησιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Padova, ἀλλ' ἡ ἐνσκήψασα ἐκεῖ ἐπιδημία χολέρας τὸν ἠνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ συνεχίσῃ τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν γενέθλιον πόλιν. Ἡ φήμη τὴν ὁποίαν δὲν ἐβράδυνε ν' ἀποκτήσῃ ὡς ἄνθρωπος ὑψηλῆς καὶ βαθείας μορφώσεως παρεκίνησε τὸν δούκα τῆς Guastalla (Ferrante II Gonzaga) νὰ τὸν καλέσῃ εἰς τὴν αὐλήν του. Ἐκεῖ ἀνηγορεύθη τὸ 1586 προκαθήμενος ἀββᾶς, διετήρησε δὲ τὸ ὑπουργεῖον τοῦτο μέχρι τοῦ 1612, ὅτε ἐζήτησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Urbino, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὴν 12 Ὀκτωβρίου 1617.

Εἰς τὴν παροῦσαν Ἱστορίαν ὁ Baldi δικαιούται μνείας δι' ἓνα μέγα ἔργον του, εἰς τὸ ὁποῖον ἐσκόπει νὰ συγκεντρώσῃ τὰς βιογραφίας ὄλων τῶν μαθηματικῶν ποὺ ἐνεφανίσθησαν μέχρι τότε καὶ τοὺς ὁποίους εἶχε κατατάξει εἰς ἓνα κατάλογον περιέχοντα 336 ὀνόματα. Ἐκ τούτων μόνον τὸν «Βίον τοῦ Κομμαντίνου» ἔδωκεν εἰς τὴν δημοσιότητα. Μετὰ τὸν θάνατόν του ἐδημοσιεύθη ἓνα σχέδιον τῆς μεγάλης ἐκείνης προσπάθειας, ὑπὸ τὸν τίτλον *Χρονικά* (Cronica), ὅπου τῶν διανοουμένων ἐκείνων ἀναγράφονται μόνον τὰ ὀνόματα καὶ ἐλάχιστα ἐπιστημονικὰ χαρακτηριστικά. Ἀρχίζει δὲ μὲ ἓνα θρυλικὸν πρόσωπον, Εὐφόρβιον τὸν Φρύγιον, προγενέστερον τοῦ Θαλοῦ, καὶ κλείει μὲ ἓνα μαθηματικόν, ζῶντα ἀκόμη ὅταν ἔγραφεν ὁ Baldi, τὸν Guidobaldo del Monte, περὶ τοῦ ὁποῖου ἐκάμαμεν ἤδη λόγον (§ 263). Εἶναι ἓνα ἔργον μὴ ἀπηλλαγμένον ἀνακριβειῶν ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα, τὰ ἔργα καὶ τὰς χρονολογίας καὶ διὰ τοῦτο μετριώτατα χρήσιμον σήμερον, ἀφοῦ μάλιστα καὶ τὰ ὀνόματα τῶν μὴ ἰταλῶν μαθηματικῶν, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς ἐποχῆς, διεστρεβλώθησαν τόσον πολὺ κατὰ τὴν ἰταλικὴν διατύπωσιν, ὥστε, εἰς ὀρισμένας περιπτώσεις, νὰ εἶναι δύσκολος ἡ ἀναγνώρισις των.

Ὁ Baldi ἀποθνήσκων ἄφησε πλήρεις βιογραφίας 22 μαθηματικῶν*, τῶν βιογραφιῶν δὲ τούτων δύο ἀντίγραφα περιήλθον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ B. Boncompagni. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τοῦ E. Narducci εἰς τὸ *Bullettino di bibliografia e storia*. Δὲν ἀναφέρομεν ἐδῶ, χάριν συντομίας, τὸν κατάλογον. Ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ τὸν ἀναζητήσῃ εἰς τὸν πίνακα, μὲ τὸν ὁποῖον τελειώνει ὁ XX Τόμος τοῦ ἀνωτέρου Δελτίου τοῦ Narducci.

Μᾶς εἶναι ἄγνωστον ποῖον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῶν πρωτοτύπων αὐτῆς τῆς πολυτίμου συλλογῆς. Μολονότι εἰς τὴν κλίμακα τῶν ἀξιῶν τῶν προϊόντων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος ἡ βιογραφία κατέχει εὐλόγως θέσιν κατωτέραν τῆς ἱστορίας, ἐν τούτοις ἡ ἐμφάνισις κειμένων, ὅπως αὐτὰ ποὺ ἐγρά-

* Περὶ τῶν βιογραφιῶν τούτων γίνεται λόγος εἰς ἐπιστολὰς τοῦ 1673 δημοσιευθείσας ὑπὸ τοῦ Rigaud εἰς τὸν Τόμον I τοῦ γνωστοῦ ἔργου *Correspondence of scientific men of the XVII century* (Oxford, 1841, σελ. 206 καὶ 210).

φησαν ὑπὸ τοῦ Baldi, πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀσφαλὲς σύμπτωμα τοῦ γεγονότος ὅτι, μέχρι τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ XVI αἰῶνος, εἶχεν ἀναγνωρισθῆ ἡ μεγάλη σπουδαιότης τῶν μαθηματικῶν, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ διεγερθῆ ἡ ἐπιθυμία τῶν μορφωμένων ἀνθρώπων νὰ γνωρίσουν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ζωὴν καὶ τὰ ἔργα ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ μαθηματικά ὀφείλουν τὰ σημαντικώτερα βήματα τῆς προόδου των.

Τὸ παράδειγμα ποὺ ἔδωσεν ὁ Ramus, παρεμβάλλων ἱστορικὰς γνώσεις εἰς μίαν θεωρητικὴν ἔκθεσιν τῶν ἀκριβῶν ἐπιστημῶν, ἠκολουθήθη ἀπὸ ἄλλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων αὐτὴν τὴν στιγμὴν ἀναφέρομεν τὸν Claudio Francesco Milliet Deschales (γεννηθέντα εἰς Chambery τὸ 1621, ἀποθανόντα εἰς Torino τὴν 28 Μαρτίου 1678), τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον *Cursus seu mundus mathematicus* (Μαθηματικὸς δρόμος ἢ μαθημ. κόσμος, Lugduni, 1674) περιέχει τὰ ὀνόματα πολλῶν διασῆμων μαθηματικῶν. Εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Ἰησουϊτῶν ἀνήκει, ὅπως καὶ ὁ προηγούμενος, ὁ συγγραφεὺς ἐνὸς οὐσιωδῶς ἱστορικοῦ ἔργου φέροντος τίτλον *Aristotelis loca mathematica, ex universis ipsis operibus collecta et explicata* (Μαθηματικὰ χωρία τοῦ Ἀριστοτέλους ἐξ ὅλων τῶν ἔργων αὐτοῦ περισυλλεγένη καὶ ἐρμηνευθέντα, Bonon., 1615). Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ὁ συγγραφεὺς Giuseppe Biancani (γεννηθεὶς τὸ 1566 καὶ ἀποθανὼν τὴν 7 Ἰουνίου 1624 εἰς Parma) παρενέβαλεν ἓνα χρονολογικὸν πίνακα τῶν ἐξοχωτέρων μαθηματικῶν ποὺ ἐζησαν μέχρι τῆς ἐποχῆς του.